

मेधातिथिः काण्वः। पवमानः सोमः। गायत्री

पवस्व देववीरति पवित्रं सोमं रंह्या। इन्द्रमिन्दो वृषा विश ॥ ९.००२.०१

सोम- रस। देववी:- द्योतनकाम। रंह्या- वेगेन। पवित्रम्- पूतं यथा भवति तथा। अति पवस्व- अतिक्षर। वृषा- वर्षकः सन्। इन्द्रम्- त्वद्रसिकम्। इन्द्रवे द्रवतीति वा, इन्द्रौ रमत इति वेन्द्र इति यास्कः। इन्दो- क्लेदनशील। विश- आविष्टो भव ॥१॥

आ वच्यस्व महि प्सरो वृषेन्दो द्युम्रवत्तमः। आ योनिं धर्णसिः सदः ॥ ९.००२.०२

इन्दो- हृदयस्पर्शिन। महि- महात्मा सन्। वृषा- वर्षकः सन्। द्युम्रवत्तमः- अतिशयेन ज्योतिष्मान् सन्। धर्णसिः- धारकः सन्। प्सरः- सरणशीलाः मूलशक्तिधाराः। आ वच्यस्व- प्रत्यागमय। योनिम्- स्वसदनमृताख्यम्। आ सदः- आसीद ॥२॥

अधुक्षत प्रियं मधु धारा सुतस्य वेधसः। अपो वसिष्ठ सुक्रतुः ॥ ९.००२.०३

सुतस्य- निष्पादितस्य। वेधसः- मेधासंपन्नस्य रसस्य। प्रियम्- प्रेममयी। मधु- माधुरी। धारा। अधुक्षत- दुग्धे। सुक्रतुः- शोभनसङ्कल्पभूतोऽग्निभूत इति भावः। अपः- मूलशक्तिधाराः। वसिष्ठ- आच्छादयति। मूलशक्तिधारा रसमय्यो भवन्तीति भावः ॥३॥

महान्तं त्वा महीरन्वापो अर्षन्ति सिन्धवः। यद्गोभिर्वासयिष्यसे ॥ ९.००२.०४

यत्- यदा। गोभिः- आत्मसूर्यस्य चित्किरणैः। वासयिष्यसे- अलङ्कृतोसि। तदा। मही- महत्यः। आपः- मूलशक्तिधाराः। सिन्धवः- स्यन्दनशीलाः। महान्तम्- महात्मानम्। त्वा- भवन्तम्। अर्षन्ति- गच्छन्ति ॥४॥

समुद्रो अप्सु मामृजे विष्टम्भो धरुणो दिवः।सोमः पवित्रे अस्मयुः ॥ ९.००२.०५

समुद्रः- हृदयसमुद्रः। श्रुतिषु समुद्रः हृदयप्रतीकः। विष्टम्भो दिवः- चिदाकाशस्य। धरुणः- धारकः सन्। अप्सु- मूलशक्तिधारासु। मामृजे- संस्क्रियते शुद्धो भवति। सोमः- रसः। अस्मयुः- अस्मत्कामः। पवित्रे- पवित्रीकरणे स्वोपलब्धिस्थाने प्रतीके भवति। पवित्रमिति सोमरसधरस्य कलशस्य नाम। कलशः रसोपलब्धिस्थानप्रतीकः ॥५॥

अचिक्रददृषा हरिर्महान्मित्रो न दर्शतः।सं सूर्येण रोचते ॥ ९.००२.०६

वृषा- वर्षकः। हरिः- आकर्षकः। महान्- महात्मा। मित्रो न दर्शतः- आत्मसूर्य इव दर्शनीयः। दर्शनस्य विद्यार्थत्त्वाद्ध्येतव्य इति भावः। सर्वैर्दर्शनीयः। अचिक्रदत्- विद्यां जगर्ज। सूर्येण- आत्मना। सं रोचते- सम्यक् प्रकाशते ॥६॥

गिरस्त इन्द्र ओजसा मर्मज्यन्ते अपस्युवः।याभिर्मदाय शुम्भसे ॥ ९.००२.०७

इन्द्रो- क्लेदनशील। याभिः- यैर्मन्त्रैः। मदाय- इन्द्रस्य हर्षाय। शुम्भसे- अलङ्घियसे। गिरः- ते मन्त्राः। अपस्युवः- मूलशक्तिधाराकामाः। ते- भवतः। ओजसा- तेजसा। मर्मज्यन्ते- शोध्यन्ते ॥७॥

तं त्वा मदाय घृष्वय उ लोककृत्नुमीमहे।तव प्रशस्तयो महीः ॥ ९.००२.०८

तम्- तादृशम्। त्वाम्- भवन्तम्। घृष्वये- वृत्रसङ्घर्षाय। मदाय- हर्षाय। लोककृत्नुम्- अनुभवानां कर्तारम्। त्वाम्- भवन्तम्। ईमहे- याचामहे। तव- भवतः। प्रशस्तयः- स्तुतिभूता मन्त्राः। महीः- महान्तः सन्ति ॥८॥

अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्र्युर्मध्वः पवस्व धारया।पर्जन्यो वृष्टिमाँ इव ॥ ९.००२.०९

इन्दो- हृदयस्पर्शिन् । इन्द्रयुः- ईशानशीलकामः सन् । मध्वः- मधुरः सन् । अस्मभ्यम्- नः ।
वृष्टिमान्- वर्षवान् । पर्जन्य इव- मेघ इव । धारया । पवस्व- क्षर ॥९॥

गोषा इन्दो नृषा अस्यश्वसा वाजसा उत । आत्मा यज्ञस्य पूर्व्यः ॥ ९.००२.१०

इन्दो- हृदयक्लेदनकर । गोषाः- चिद्रश्मिदाता । नृषाः- वीरदः । अश्वसाः- प्राणदः । असि- भवसि ।
उत- अपि च । यज्ञस्य- देवपूजायाः सङ्गतिकरणस्य दानस्य वा । पूर्व्यः- पुराणः । आत्मा- स्वरूपं
त्वम् ॥१०॥

Dr. Rangraha